

УДК 332.45

Богінська Л.О.

ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Розкрито економічну сутність категорії «ресурсний потенціал будівельного підприємства», виділено його складові елементи й наведено їх характеристику. Виявлено галузеві особливості ресурсного потенціалу будівельних підприємств.

Основні теоретичні положення, пов'язані з вирішенням проблеми формування та використання ресурсного потенціалу будівельних підприємств, дозволяють підвищити ресурсну стійкість і, як наслідок, конкурентоспроможність будівельних підприємств в умовах посиленої нестабільності зовнішнього середовища.

Ключові слова: ресурси, потенціал, будівництво, підприємства.

Постановка проблеми. Ресурсний потенціал будівельних підприємств є однією зі складових потенціалу будівельної галузі України, що обумовлює важливість, актуальність та необхідність поглиблення досліджень і застосування принципово нових підходів до вирішення проблем його ефективного формування та використання.

Найважливішим фактором забезпечення конкурентоспроможності будівельного підприємства є саме наявність відповідного ресурсного потенціалу та його вмале використання. Отже, вирішальною умовою забезпечення успішного функціонування підприємств будівельного сектора є синергетичний ефект від комплексного використання ресурсів, якими він володіє. Але в даний час немає єдності у визначенні поняття ресурсного потенціалу, ресурсної бази будівельного підприємства, а підходи до розробки стратегії і тактики його формування, використання та відтворення досить різноманітні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню формування та використання ресурсного потенціалу на рівні підприємств присвячено роботи вітчизняних та зарубіжних науковців, а саме Л.О. Ганієвої, О.О. Давидкіна, Ф.І. Євдокімова, Ю.Н. Кузнецова, Л.Г. Огорокової, О.О. Свінарьова, А.Н. Асаула, М.І. Баканова, П. Дорошенко, Р. Качалова, Г. Клейнера, Р. Марушко, Г. Мерзлікіної, Б. Мочалова та інших. Однак наукову розробленість цієї проблеми в цілому ще не можна визнати вичерпною. Зокрема, остаточно не опрацьовані питання, що стосуються оптимізації структури ресурсного потенціалу будівельних підприємств, підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом господарюючого суб'єкта.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розгляд низки питань щодо формування та підвищення ефективності використання ресурсного

потенціалу будівельних підприємств. Згідно з метою проведені дослідження стану і тенденцій розвитку будівництва в Сумському регіоні; сучасних проблем формування і використання ресурсного потенціалу будівельного підприємства; визначена роль ресурсів у розвитку будівельного комплексу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно зі словником, ресурс – це запас, накопичення, можливості. У ширшому розумінні, ресурс – це все, що без особливих витрат може бути використане на благо системи, для її вдосконалення. У свою чергу, потенціал розглядається як характеристика стану підприємства на певному просторово-тимчасовому відрізку, що показує наявність визначених умов для повного використання ресурсів при одержанні заданого результату й збереженні цілеспрямованості діяльності [5].

Дослідження сучасних публікацій з питань оцінки, формування й використання ресурсного потенціалу дозволяє зробити висновок, що ресурсний потенціал підприємства являє собою [3]:

- сукупність не тільки потенційних можливостей ресурсів, але й здатність підприємства здійснювати процеси виробництва, розподілу, відтворення продукції, приносити доходи;
- сукупність первинних використаних ресурсів і способів їх поєднання для одержання нових видів ресурсів або більшої їхньої вартості;
- не тільки сформовану систему ресурсів, але й альтернативні ресурси й їхні джерела: нові види ресурсів, що раніше не існували (чи не використовувалися), можливість використання яких науково обґрунтована;
- сукупність накопичених ресурсів господарюючого суб'єкта, яка характеризує можливості системи щодо здійснення цілеспрямованої діяльності з урахуванням впливу факторів внутрішнього і зовнішнього середовища;
- сукупність трудових, природних і матеріальних витрат, які визначаються кількістю, якістю і внутрішньою структурою кожного ресурсу.

© Богінська Людмила Олексіївна, к.е.н., доц. каф. будівельного виробництва будівельного факультету Сумського національного аграрного університету, e-mail: luda341@rambler.ru

Науковцями ресурсний потенціал, з одного боку, розглядається як ресурсний конгломерат, в якому не враховується якісний бік самих ресурсів, з іншої ж матеріальної точки зору – як основа виробництва, але тільки статистична, оскільки після залучення ресурсів у виробництво вони втрачають це значення. Вважаємо, що ресурсний потенціал будівельного підприємства необхідно розглядати й оцінювати як сукупність ресурсів, що знаходяться в сполученні і взаємодії, а організацію їх використання – як дії, спрямовані на досягнення економічного ефекту від залучення і використання ресурсів.

У будівельному комплексі головним завданням є облік ресурсів, визначення збалансованості виробничих можливостей підприємства, їх сьогоденної і майбутньої ринкової затребуваності [1]. Такий підхід враховує внутрішні виробничі можливості і положення в ринковому середовищі, дозволяє своєчасно позбутися зайвих ресурсів, якщо рівень їх використання знижується; зберігати і нарощувати ті необхідні ресурси, які мають попит на ринку. Ресурсний потенціал підприємства аналізується

через його складові (рис.1). Потенціал зовнішнього середовища також робить істотний вплив на загальний стан підприємства.

Процес аналізу починається зі збору фінансово-економічної інформації про стан будівельного підприємства. Визначаються основні цілі підприємства, вихідні і кінцеві характеристики фінансово-господарської діяльності. Доцільно розрахувати фактичний рівень використання потенціалу підприємства. Для цього необхідно:

- вибрати комплекс показників для кожної складової з метою найбільш повного відображення їх поточного стану;

- визначити систему контрольних показників, встановивши їх значення (найбільші й найменші допустимі) для кожної зі складових. Необхідно враховувати приналежність підприємства, принципи кредитування, сформовану структуру джерел коштів, оборотність коштів, репутацію, тип фінансової політики (агресивна, консервативна) та інші обставини;

- виміряти індивідуальний рівень економічної конкурентоспроможності потенціалу підприємства [6].

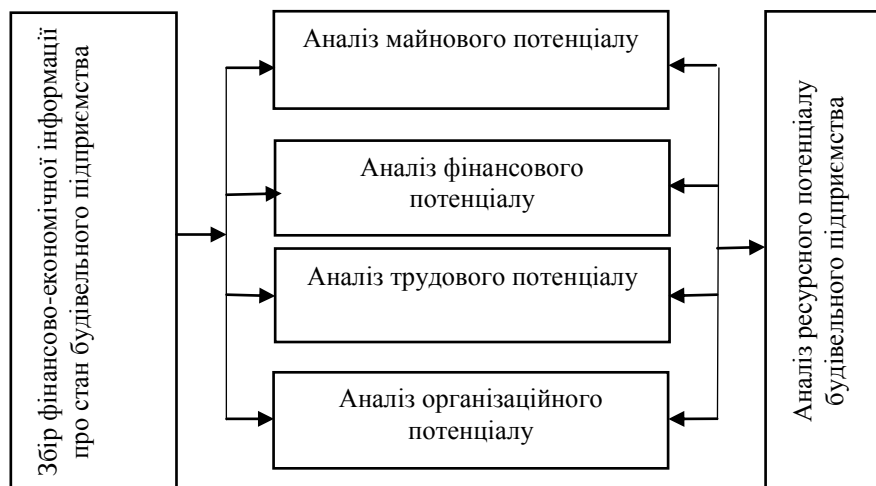

Рис. 1. Схема аналізу ресурсного потенціалу будівельного підприємства

У складі потенціалу підприємства виділяється майновий і фінансовий потенціали. Перший – це «сукупність коштів підприємства, що знаходяться під його контролем», другий же – «характеристика фінансового стану та фінансових можливостей підприємства» [3]. Майновий потенціал характеризується в першу чергу розміром, складом і станом активів, якими володіє і розпоряджається підприємство, його оцінка в грошовій формі (фінансова оцінка) представлена в активі балансу.

Фінансовий потенціал підприємства пов'язаний з досягнутими фінансовими результатами. Він описується поруч активних і пасивних статей балансу і співвідношенням між ними. Значення фінансового потенціалу пов'язані зі складом і структурою залучених джерел фінансування та характером їх використання, а його

аналіз може проводитися з позицій короткострокових і довгострокових перспектив. У першому випадку розглядаються такі показники, як ліквідність і платоспроможність, а в другому – фінансова стійкість.

Трудовий (кадровий) потенціал – це сукупність трудових відносин, форм і методів їх прояву, а також людей, якісні параметри яких (рівень кваліфікації, здатність до інтелектуальної праці) дозволяє їм претендувати на вакансію, регулярно підвищувати кваліфікацію. Трудовий потенціал розглядається як похідна від трьох основних компонентів: чисельності працездатного населення, кількості регламентованого для потреб виробництва робочого часу, суспільно необхідного рівня інтенсивності праці. Правильний підбір кадрового складу є важливою умовою ритмічної і якісної роботи кожної ділянки і всього суб'єкта будівництва в цілому.

Організаційний потенціал є важливим для успішного функціонування підприємства. Він створюється разом з підприємством та забезпечує реалізацію основної функції підприємства, досягнення спільних і приватних його цілей, вирішення завдань [4].

Не мають кількісних характеристик соціальне оточення об'єкта будівництва, науково-технічний прогрес, зміна способу життя споживачів. Їх доводиться оцінювати експертно.

Серед факторів зовнішнього середовища, що впливають на потенціал будівельного підприємства, деякі можуть бути виміряні кількісно: зростання доходів населення; зростання числа родин; приріст населення, і як наслідок цього – підвищення попиту на продукцію будівництва [5]. Також при аналізі зовнішнього середовища збирається інформація щодо постачальників матеріалів, енергоресурсів і споживачів продукції. Ці фактори впливають на місткість ринку будівельної продукції, а отже, впливають на зростання прибутковості будівельного бізнесу.

Для будівельного підприємства кількісна та якісна оцінки ресурсного потенціалу дозволяють проаналізувати конкурентоспроможність підприємства, оцінити не тільки прибутковість вкладених коштів, але і достатність власного капіталу для подальшого розвитку, а також

оцінити джерела для погашення позиченого капіталу. На заключному етапі аналізу оцінюється рівень використання ресурсного потенціалу підприємства, виявляються резерви і втрати. При необхідності розробляється стратегія розвитку й підвищення конкурентоспроможності підприємства, визначаються шляхи вирішення актуальних проблем [1].

На сьогоднішній день для української будівельної галузі характерна наявність низки проблем системного характеру: зношеність техніки; зростання аварійності і передумов для виникнення аварій на виробництві; зростання витрат на транспортування техніки та матеріалів; зростання втрат матеріалів при перевезенні та зберіганні; використання сировини низької якості; орієнтованість на місцеву сировину без урахування якісного рівня тощо.

Будівельна галузь, в першу чергу, стикається з проблемою зносу техніки – у 2015 році цей показник по Сумській області сягнув рівня 51,1%. Багато будівельних підприємств усвідомлено використовують стару техніку, оскільки вона не потрапляє в показники амортизації. Досягнення необхідної якості будівництва в цьому випадку стає можливим при зростанні витрат, що зменшують показники ефективності (табл.1).

Таблиця 1

Основні економічні показники Сумської області за видом діяльності «будівництво»

	2005	2010	2014	2015
Обсяг робіт, виконаних за видом економічної діяльності "будівництво" млрд грн (у фактично діючих цінах)	461,1	473,4	780,7	760,9
у відсотках, у порівняних цінах до базового року	-	102,7	169,3	165,1
Інвестиції в основний капітал організацій, що здійснюють будівельну діяльність млрд грн (у фактично діючих цінах)	1441	2223	2807	3012
у відсотках від загального обсягу інвестицій	83,5	76,8	80,4	81,6
Наявність основних фондів, млрд грн	391,7	370,1	340,2	342,2
Кількість найманих працівників у будівництві, тис. осіб	10,9	7,2	6,5	6,3
Ступінь зносу основних фондів на кінець року, відсотків	59,6	42,9	49,1	51,1
Введення в дію основних фондів (у факт. діючих цінах), млрд грн	13	7	10	9

*дані Держкомстату Сумської області

Що стосується технологічних інновацій, то в будівельній галузі проблема пов'язана з дорожчею технікою та обладнання. У великих містах проблема може бути частково вирішена за рахунок залучення орендної техніки. Але компанії, що надають подібні послуги, не прагнуть до оновлення техніки, вважаючи, що замовник цілком обійдеться наявною технікою. Усе викладене вище знижує виробничі показники будівництва.

Таким чином, стара техніка, накопичуючись на підприємствах, знижує їх потенціал, коли справа стосується вирішення будівельних завдань, пов'язаних з новими конструкціями, інноваційними проектами, масштабним будівництвом.

Багатогранність будівельної діяльності є причиною складності формування структури ресурсоспоживання, що призводить до складнощів

в оцінках ресурсного потенціалу. Саме в будівництві проявляється взаємопов'язаність і взаємодія ресурсів і механізмів їх використання та підготовки.

Ресурсний потенціал в його структурі і сутності може бути визначений кількома методами, найбільш ефективним з яких, на наш погляд, є функціонально-цільовий, який дає можливість пов'язати ресурси із завданнями та цілями підприємства. Нами виділені основні завдання управління ресурсним потенціалом будівельного підприємства, а саме: визначення потреби в ресурсах для основної діяльності підприємства і, таким чином, визначення рамки діяльності щодо забезпечення ресурсами; створення схеми ресурсного забезпечення, використовуючи практичний досвід; розробка конкретної програми

й алгоритму діяльності, спрямованих на виконання практичних завдань з вишукування, залучення і споживання ресурсів.

Вважаємо, що одним з варіантів перспективної розробки методичних підходів до оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу є фіксація його стану з об'єктивних, вимірюваних критеріїв на початку і в кінці часового проміжку, що індивідуально для кожного будівельного підприємства. Для оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу необхідно, на наш погляд, використовувати критерій, що дозволяє провести порівняння діяльності підприємства з конкурентами, галузевими оцінками і загальними для економіки показниками. Найбільш об'єктивним і узагальнюючим є критерій максимізації прибутку порівняно з прогнозними і стратегічними показниками. При оцінці ефективності використання ресурсного потенціалу доцільно, на наш погляд, використовувати систему збалансованих показників, в якій інтегруються показники фінансового та нефінансового типу. Аналіз ресурсного потенціалу за системою збалансованих показників проводиться на підставі статичного і динамічного підходів. Суть методики полягає у визначенні низки показників, сукупність яких демонструє стан ресурсного потенціалу підприємства. При використанні динамічного підходу, крім формалізованого набору показників, можливе застосування додаткових індикаторів стану, які дозволяють оцінити не тільки динаміку, але і поточний стан системи. Для всеосяжної оцінки ресурсного потенціалу необхідно застосовувати комплексне вирішення, що з'єднує як динамічні, так і статичні інструменти спостереження та аналізу. Комплексна оцінка будується на сукупності описаних вище методів, що робить її найбільш інформативною з точки зору прогнозування. Створюючи систему оцінок, слід враховувати зміни стану ресурсного потенціалу підприємства для порівняння та аналізу. Особливої ваги така методика набуває в моменти, коли очікується або планується серйозна зміна в діяльності, нарастають загрози кризових явищ. Система збалансованих показників у поєднанні з індикативними методами оцінок дозволяє встановити зв'язок між стратегічними цілями і поточними завданнями, при цьому вона не повинна розглядатися як розробка стратегії [7].

Оскільки потенціал – сукупність динамічна, яка змінює власні властивості в залежності від стану та взаємодії компонентів, він істотно відрізняється від ресурсної бази, яка являє собою основу для взаємодії, виражену у кількісному і якісному поданні. Для будівельного підприємства взаємодія доводить, що взаємопов'язані ресурси в процесі накопичення породжують ефект прискорення акумуляції. Це положення нас цікавить найбільше з погляду нарощування потенціалу. Необхідно відзначити, що просте накопичення не означає зростання потенціалу доти, поки взаємодія

не створить у сукупності ресурсів нових властивостей. Здатність накопичувати потенціал для його подальшого вивільнення – сутність акумуляції, яка може викликати синергетичний ефект при використанні ресурсів [8].

Ефективність будівельної діяльності, як і ефективність розкриття та реалізації ресурсного потенціалу, багато в чому залежать від оптимізації структури витрат безпосередньо на будівельне виробництво. Уважне вивчення ситуації приводить до висновку про необхідність структурних змін на галузевому рівні, результатом яких повинно стати укрупнення суб'єктів господарювання та створення холдингів, здатних акумулювати ресурси і перенаправляти їх в рамках об'єднання, максимально ефективно розкриваючи закладений у ресурсній базі потенціал [4].

Ефективність використання ресурсного потенціалу необхідно оцінювати за допомогою такого важливого показника, як ресурсовіддача. Використовуючи ресурсно-витратний підхід, в рамках реалізації окремо взятого проекту будівництва показник ресурсовіддачі можна розрахувати за такою формулою (1):

$$P_v = V_{ov} / V_{z\alpha} \quad (1)$$

$$V_{z\alpha} = V_{\beta m} + V_{em} + V_e + V_{op} + V_{nv} \quad (2)$$

де (1, 2):

P_v – ресурсовіддача;

V_{ov} – обсяг виробництва будівельної продукції (робіт, послуг), грн;

$V_{z\alpha}$ – загальні витрати виробництва, грн;

$V_{\beta m}$ – витрати на використані у виробництві будівельні матеріали, збірні конструкції і деталі, грн;

V_{em} – витрати на утримання та експлуатацію будівельних машин і механізмів (враховуючи витрати на модернізацію основних виробничих фондів), включаючи амортизаційні витрати, грн;

V_e – витрати на електроенергію та інші матеріальні ресурси, грн;

V_{op} – витрати на оплату праці (включаючи фонд матеріального заохочення, витрати на навчання та перепідготовку кадрів) з відрахуваннями на соціальні потреби, грн;

V_{nv} – накладні витрати, грн.

Аналіз практики управління будівельною галуззю показує, що для оптимізації управління ресурсним потенціалом необхідне використання спеціального програмного забезпечення, розробленого з урахуванням будівельної специфіки і здатного до роботи в інтеграції з мережевими технологіями та конструкторською проектною документацією.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У процесі дослідження різних аспектів формування і використання ресурсного потенціалу будівельного підприємства було встановлено, що вони носять системний характер.

Нами узагальнені такі результати: зроблено висновок про необхідність використання комплексного підходу до формування, реалізації та розвитку ресурсного потенціалу будівельного

підприємства; запропоновано етапи оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу будівельного підприємства.

Перспективи подальшого дослідження полягають у вдосконаленні організаційно-еконо-

мічного механізму оцінки ресурсного потенціалу будівельного підприємства та його управління, що дозволить підвищити конкурентоспроможність будівництва в умовах посиленої нестабільності зовнішнього середовища.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры/В.В. Ковалев. – М.:Финансы и статистика, 2002. – 560 с.
1. Стексова С.Ю. Методология определения ресурсного потенциала строительного предприятия / С.Ю. Стексова // Менеджмент в России и за рубежом. – 2007. – № 4. – С. 83 – 86.
2. Давыдкина О.А. Структурирование ресурсного потенциала с использованием эконометрической модели /О.А. Давыдкина, Ю.Ю. Частухина // Вестник Алтайск. гос. агр. ун-та. – 2009. – №1 (51). – С. 71 – 74.
3. Эмирбекова Д.Р. Оценка и анализ эффективности использования ресурсного потенциала строительного предприятия/Д.Р. Эмирбекова // Экономика и социум. Электрон.журн.–2014. –№3(12). – Режим доступа: www.iupr.ru
4. Довгаль Н. С. Ресурсний потенціал підприємства: теоретичні основи / Н.С. Довгаль // Науково-технічна інформація. – 2009. – № 1. – С. 42–45.
5. Кантор О. Г. Оценка и оптимизация ресурсного потенциала предприятия / О. Г. Кантор, Л. А. Ганиева // Экономические науки. – 2008. – № 4. – С. 168–172.
6. Качуровський В.С. Ресурсний потенціал підприємства: структура та ефективність використання / В.С. Качуровський, В.П. Чайковська // Регіональна бізнес-економіка та управління. – 2007. – № 4. – С.123–129.
7. Мерзликina Г.С. Развитие экономического потенциала предприятия : монография / Г.С. Мерзликina, О.А. Минаева; ВолгГТУ. – Волгоград, 2015. – 156 с.

REFERENCES

1. Kovalev V.V. Finansovyi analiz: metodi i protsedury/V.V. Kovalev/ M.:Finansi i statistika, 2002. 560 s.
2. Steksova S. Yu. Metodologiya vyznacheniya resursnogo potentsialu budivelnogo pidpriemstva / S. Yu. Steksova // Menedzhment v Rosii i za kordonom. – 2007. – № 4. – С. 83 – 86.
3. Davydkina O.O. Struktuiuvania resursnogo potentsialu z vykorystaniem ekonometrychnoi modeli /O.O. Davydkina, YU.YU. Chastuhina // Visnyk Altaiskogo derzhavnogo agrarnogo universiteta. – 2009. – №1 (51). – С. 71 – 74.
4. Emerbekova D.R. Otsinka i analiz efektyvnosti vykorystania resursnogo potentsialu budivelnogo pidpriemstva /D.R. Emerbekova // Ekonomika i sotsium. Elektroni zhurnal–2014. –№3(12). Rezhym dostupu: www.iupr.ru
5. Dovhal' N. S. Resursnyj potentsial pidpriemstva: teoretychni osnovy / N. S. Dovhal' // Naukovo-tekhnichna informatsiia. – 2009. – № 1. – S. 42–45
6. Kantor O. G. Ocenka i optimizacija resursnogo potentsiala predprijatija / O. G. Kantor, L. A. Ganieva // Jekonomicheskie nauki. – 2008. – № 4. – S. 168–172
7. Kachurovs'kyj V. Ye. Resursnyj potentsial pidpriemstva: struktura ta efektyvnist' vykorystannia /V.Ye. Kachurovs'kyj, V.P. Chajkovs'ka // Rehional'na biznes-ekon-ka ta upravlinnia. – 2007. – № 4. – S.123–129.
8. Merzlikina G.S. Razvitiej ekonomicheskogo potentsiala predprijatija: monografija / G.S. Merzlikina, O.A. Minaeva; VolgGTU. – Volgograd, 2015. – 156 s.